

Achtung!

Dies ist eine Internet-Sonderausgabe des Aufsatzes
„Fragments de l’Evangile de Luc dans le Maténadaran“
von Jost Gippert und Bernard Outtier (2009).

Sie sollte nicht zitiert werden. Zitate sind der Originalausgabe in
Ist'oriani. Samecniero k'rebuli, midzgynili Roin Met'revelis dabadebis 70 c'listavisadmi,
Tbilisi: Art'anuji 2009, 584-603
zu entnehmen.

Attention!

This is a special internet edition of the article
“Fragments de l’Evangile de Luc dans le Maténadaran”
by Jost Gippert and Bernard Outtier (2009).

It should not be quoted as such. For quotations, please refer to the original edition in
Ist'oriani. Samecniero k'rebuli, midzgynili Roin Met'revelis dabadebis 70 c'listavisadmi,
Tbilisi: Art'anuji 2009, 584-603.

Alle Rechte vorbehalten / All rights reserved:

Jost Gippert / Bernard Outtier, Frankfurt 2012

FRAGMENTS DE L'EVANGILE DE LUC DANS LE MATÉNADARAN

JOST GIPPERT, BERNARD OUTTIER

Un historien comme Roin Metreveli connaît tout le prix des documents. Nous avons plaisir à lui offrir ici des documents conservés à Erevan, inaccessibles au chercheur géorgien, qui montrent que l'on a eu longtemps, en milieu arménien, accès à des manuscrits géorgiens anciens – que l'on a réutilisés comme feuilles de garde dans des manuscrits arméniens.¹ Que le savant historien et ami depuis longtemps veuille bien trouver ici l'expression de toute notre considération.

Le manuscrit **Erevan Matenadaran 303** est un tétraévangile qui a été copié en 1452 par Yovhannēs au village de Mzuk', proche de Bałēš – Bitlis pour le prêtre Łazar, selon le mémorial de copie aux ff. 286rv-287r. Il a été relié à nouveau au XVIe siècle, d'après le mémorial du f. 287v :

« Souvenez-vous en Christ Dieu du doux diacre Łazar, qui a fait relire à nouveau ce saint Evangile en mémoire de son âme et de ses parents, M. Łazar et Sawlt'an, de son oncle paternel T'adēos et de ses fils T'uma et Sion, de sa soeur Oski et de tous ses proches par le sang et apparentés : que le Seigneur Dieu leur donne le royaume des cieux et l'immortalité ; amen !

Et il l'a déposé comme mémorial inaliénable (litt. : ineffaçable) dans le village de Kałragom, dans l'église (litt. : pour la porte) de Saint-Etienne, avec les témoins : les prêtres dom Mxit'ar, dom Herapet, et les tanutērs : sieur Nadar, Łasum, Gaspar et tous les tanutērs et le peuple. Il (l')a déposé comme mémorial dans l'église de Saint-Etienne dans le village de Kałragom, inaliénable. Et quiconque, prêtre ou laïc, oserait emporter ce saint Evangile hors de ce lieu, recevra le châtiment (litt. : la réponse) de Judas et la malédiction des crucifieurs, amen !

Que demeure donc à jamais le mémorial du diacre Łazar ; de ses parents et de tous ses proches par le sang, dans le village de Kałragom, dans l'église de Saint-Etienne, amen ! »

Le manuscrit a été relié une troisième fois en 1571 : f. 288r.

« Souvenez-vous encore en Christ Dieu de l'humble âme et du vardapet mort dans le péché, qui porte à tort le nom d'Elia, et de l'évêque Monseigneur Awetis et du religieux Martiros, qui

¹ Notre mission faisait partie d'un projet de recherche européen INTAS (05-1000008-8026) consacré aux évangiles de Matthieu et Marc et accordé au Laboratoire Orioni de l'Université d'état de Tbilissi ; nous remercions les autorités du Matenadaran qui nous ont grandement facilité le travail.

nous ont aidé, et du religieux dom Yusep¹, qui avons relié ce saint Evangile pour l'église de saint Jean d'Amirdol en l'an 1571. »

Enfin, f. 288 r, une note du dix-huitième siècle indique :

« On a donné cet Evangile à l'église de Saint-Jacques à dom Melk'isēt. »

Ainsi, le manuscrit¹ a servi dans plusieurs églises, à Balēš même et dans un rayon d'une dizaine de kilomètres. Copié dans un village, Mzuk², où il n'y a pas d'église signalée, il a ensuite appartenu à l'église de Saint-Etienne de Kamax – Kałragom est sans doute le nom du hameau dans lequel se trouve l'église de Saint-Etienne, ce nom semble non attesté par ailleurs – puis au célèbre couvent de Bitlis Saint-Jean d'Amrtol, avant d'aboutir dans l'église Saint-Jacques de Xaxrew. Kamax avait une deuxième église, consacrée aux Quarante-Enfants-Martyrs ; c'est là² que fut relié le Rituel **Erevan Matenadaran 961**, qui renferme des feuilles de garde géorgiennes tirées du même manuscrit géorgien que celles du manuscrit Erevan, Matenadaran 303.

On lit en effet au f. 339r :

« . . . Moi, le méprisable . . . et inhabile copiste Nersēs ; prêtre aimant le péché, j'ai entrepris par la grâce de Dieu et j'ai mené à terme par sa miséricorde ce livre convenable à Dieu . . . appelé Grand Rituel . . . lequel ayant vu . . . le pieux tanutēr Mirak³ . . . il fit copier ce saint livre pour la bonne mémoire de son âme et de ses parents ; de son père Širak⁴ et de sa mère Šahum, de son épouse T'at'ar . . . Et donc il fut copié en l'an 1577 aux confins de la ville de Balēš dans le village appelé Kamax, sous la protection des Saints-Quarante-Enfants. »

F. 340v :

« Ce Rituel est un mémorial de Mirak⁵ pour l'église de Saint-Jean ».

Saint-Jean est probablement Amrtol, plutôt que Porr.³

Le manuscrit **Erevan Matenadaran 5633** est un Tétraévangile, copié avant 1691, date de la première note postérieure (f. 289v). Il a été de nouveau relié en 1711 : une reliure en argent avec inscription. Malheureusement, le texte de l'inscription n'a pas été publié, à notre connaissance, et le manuscrit est sans mémorial de copiste ni indication de lieu.⁴

I. Le manuscrit géorgien (en majuscules asomtavruli), duquel descendent les deux feuillets de garde du manuscrit **5633**, semble, d'après son écriture, pouvoir être daté du milieu du dixième siècle. A l'origine il a probablement compris 31 lignes par page, disposées sur deux colonnes. Son orthographe est classique. Beaucoup de ses variantes textuelles le rattachent à la protovulgate géorgienne, manuscrits ABDE : Lc 10, 15, om. -ცა ; 12, 9 ოვგად-ყოფ = ABE ; 12, 17, om.

¹ Pour la description du manuscrit Erevan, Matenadaran 303, voir : Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մաշտոցի անուան Մատենադարանի, հատոր Բ, Երևան 2004, col. 7-12.

² Sur les monuments de la région : J. M. Thierry, Monuments arméniens du Vaspurakan, Paris 1989, p. 351-365.

³ Pour le manuscrit 961, voir : Օ. Եզանեան, Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մաշտոցի անուան Մատենադարանի, հատոր Գ, Երևան 2007, col. 1463-1472.

⁴ Voir : Ցուցակ ձեռագրաց Մաշտոցի անվան Մատենադարանի, հատոր Բ, Երևան 1970, 152-153.

და = ABDEF ; 10, 26 ამოიკითხი = ABCDEFG ; en 12, 19, un accord avec FG sans doute postérieur ; les accords ponctuels avec C ne sont pas significatifs pour ces chapîtres de Luc, qui suivent même dans C la protovulgate, comme l'a montré I. Imnaichvili (Lc 10, 19 et 12, 22). Il y a quelques leçons propres : Lc 10, 2 om. ოჴკოჴე (peut-être simplement le saut de ოჴ à ოჴ du mot suivant) ; 10, 13 შენ pour თქოჴენ ; 10, 20 add. ამას ზედა (2) ; 12, 12 პრქოჴათ. Ce sont variantes mineures, qui ne témoignent pas d'un type de texte différent.

Les deux feuillets de garde (devant et arrière) ont été pliés, donnant ainsi deux feuillets tous les deux (numérotés 000-A / 000-B et 292-A / 292-B ci-dessus). Dans les feuillets devant, ca. 15 (des 31) lignes ont été coupées en bas. Les feuillets arrière ont été tournés à 90 degrés ; une colonne a été coupée, 24 (de 31) lignes survivent de l'autre colonne. Le texte comprend Lc. 10,1-29 et 12,7-22.

La transcription suivante contraste les variantes les plus indicatives des manuscrits de la protovulgate (A = Opiza, B = Tbeti, D = Žruči, E = Parxali) avec ses successeurs (F = Urbnisi et G = Palestine), de la rédaction d'Adiši (C) et de la vulgate Athonite (H = Vani, I = Ejmiacin, K = Gelati et Q = Jérusalem 49). Les nombres des sections d'Ammonios et des canons d'Eusèbe (en rubrique) sont indiqués tels quels. Les accolades { } désignent abréviations restituées, les crochets < > parties manquantes, les crochets [] parties guère lisibles.

000-Ar	5633	
Lc 10,1	<და ამისა შემდგომად გამოირჩინა ოჴფალმან სხოჴანი სამეოცდაათნი და წარავლინნა იგინი ორ-ორი წინაშე მისსა ყოველსა ქალაქებსა და დაბნეებსა>	
1	ვ{იდრ}ეცა ' ეგოჴლებოდა მას <შესლვად>	მას + შესლვად ABDEFGHIK, მათ + შესლვაჲ C.
10,2	რჴ	section 108
2	და ეტჴოდა მათ : სამკა<ლი ფ{რია}დ>	
3	აღ	canon 5
3	არს ' ხ{ოლო} მოჴშაკნი მცირე<დ ' ევედ>-	ხოლო ABDEFGHIK, და C; ევედრენით + 'უკუე ABCDEFGHIKQ
4	რენით ' ო{ჴვალს}ა სამკაღისასა <რ{აღთ}ა მო>-	გამოავლინეს ABDE, მოავლინეს CFGHIKQ
5	ავლინეს ' მოჴშაკნი : ს<ამკაღ>-	
6	სა თჴსსა :-	
10,3	რთ	section 109
7	წარვედით ' აჴა ესერა ' <მიგავლი>-	ესერა + მე ABDEFG, მიგავლინებ CFGHIKQ, წარგავლინებ ABDE
8	გ	canon 5
8	ნებ თქ{ოჴე}ნ : ვ{ითარც}ა კრავთა ' [შ]<ორის>	
9	--: მგელთა :-	

10,4	რ	section 110
10	ნოვ წარგაქოვნ ' ბალანტი <ნოვცა>	
	ბ	canon 2
11	ვაშკარანი ' ნოვცა ' შ[ე]<სასხმელი>	
12	ფერკთად : ნოვცა ვის ' [გ]<ზასა ზ{ედ}ა>	და + ნუცა ვის HIKQ, და + გზასა ზედა ნუ ვის ABDE, და + ნუ ვის გზასა ზედა CFG
13	მოიკითხავთ :	
10,5	რია	section 111
14	და რ{ომე}ლსა სახლსა ' შეხვდეთ <პირვე>-	რომელსაც CFGHIKQ; შეხვდეთ D
	<ე>	canon 5
15	[ლად თქოვთ ' მშუდობად] <სახლსა>	
16*	<ამას :-->	
17*-31*		
10,6	<და ოვკოვეთოვ ივოს მოუნ ძმ მშუდობისად, განისოვენოს მის ზედა მშუდობამან თქოვენმან, ოვკოვეთოვ არა -- თქოვენდავე მოიქცეს.>	
10,7	<მასვე სახლსა შინა ივეენით, ჭამდით და სოვემდით მათ თანა, რამეთოვ ღირს არს მოვშაკი სასყიდლისა თვისისა, ნოვ მიხოვალთ სახლითი სახლად.>	
10,8	<და რომელსა ქალაქსა შეხვდეთ, და შეგიწენარნენ თქოვენ, ჭამდით წინადაგებოვლსა თქოვენსა>	
10,9	<და განჰკოვრნებდით მას შინა ოვქლოვრთა და ეტყოდეთ მათ: მოახლებოვლ არს თქოვენ ზედა სასოვფეველი ღმრთისად.>	
10,10	<და რომელსა ქალაქსა შეხვდეთ, და არა>	
000-Bv	5633	
1	შეგიწენარნენ თქ{ოვე}ენ გამო-რად-	
2	-ხვდოდით ოვბანთა მისთა არქ-	
10,11		
3	ოვთ მათ ' აჰა ესერა : მტოვერი	
4	რ{ომე}ლ აღეკრა : ფერკთა ' ჩ{ოვე}ნთა ქალა-	რომელი ABDEF, რომელ CGHIK; აღეკერა ACDE, აღეკრა BFGHIK. განვიყარეთ C.
5	ქისაგ{ა}ნ : თქ{ოვე}ნისა : განვიყრით თქ{ოვე}ნ ზ{ედ}ა	
6	გარნა ესემცა ოვწყით : რ{ამეთოვ} მოახლე-	
7	ბოვლ არს ' სასოვფეველი ღ{მრთისა}დ :	
10,12		
8	გეტყვ თქ{ოვე}ნ : სოდომელთა ოვმოლხი-	სოდომელთად CHIK, სოდომელთა ABDEFG
9	ნეს ივოს : მას დღესა შინა ' ვ{იდრ}ე	უმოლხინე ABDE, უმოლხინეს CFGHIK
10	ქალაქისად მის :--	
10,13	<რ>[ი]ე	section 115
11	ვად შენდა ' ქორაზინ : და ვად შ{ე}ნ-	
	<ე>	canon 5

12	და ბეთსაიდა : რ{ამეთოჲ} ტვროსს : და სი-	ბეთსაიდ C, ბეთსაიდა D
13	დონს თოჲმცა იქმნეს : ძალნი	ექმნეს ACDE
14	რ{ომელ}ნი იქმნეს შენ შ{ორი}ს : პირველვემცა	რომელ FGHIK; იქმნეს ABD EGHIK, იქმნეს C, იქმნეს F; თქვენ შორის ABCDEFG HIKQ; პირველიმცა C ძაიი G; ნაცართა CD
15	ძ[აიი]თა [დ]ა [ნაცარსა ზ{ედ}ა მსხდომ]-	
16*-31*		
10,14	<არეთა შეინანეს ხ{ოლო} ტვროსი და სიდონი ოჲმოლხინეს იყო საშჯელსა მას ვ{იდრ}ე თქ{ოჲ}ენ . >	
10,15	<და შენ კაპერნაოჲმ , ნოჲ ცადმდე აჰმადლდები , ა{რამე}დ ჯოჯოხეთადმდე შთაჰჴდე>	
10,16	<რ{ომელმა}ნ თქ{ოჲე}ნი ისმინოს ჩემი ისმინა , და რ{ომელმა}ნ თქ{ოჲე}ნ მეოჲრაცხ-გევნეს მე შეოჲრაცხ-მყოფს , და რ{ომელმა}ნ მე შეოჲრაცხ-მყოს , შეოჲრაცხ-ჰყოფს მომავლინებელსა ჩემსა .>	section 116, canon 1
10,17	<და მოიქცეს სამოცდაათნი იგი სიხაროჲლითა და იტყოდეს : ო{ჴფალ}ო , ეშმაკნიცა დაგოჲგმორჩილებიან სახელითა შენითა .>	section 117, canon 10
10,18	<ჰრქ{ოჲ}ა მ{ა}თ ი{ესო}ჲ ვხედვედ ეშმაკსა , ვ{ითარც}ა ელვასა ზეცით გარდამოვრდომილსა .>	
10,19	<აჰა, მიგეც თქ{ოჲე}ნ გველ>-	
000-Br	5633	
1	მწიფებად ' დათრგოვნვად ' გოჲ-	დათგუნვად E; + ზედა ABDE
2	ელთა და ღრიაკალთა და ყ{ოვე}ლსა	
3	ზ{ედ}ა ' ძალსა მტერისასა ' და არა-	
4	რად თქ{ოჲ}ენ გევნოს :	არარად გევნოს თქვენ ABDE, თქვენ არარად გევნოს HIKQ
10,20		
5	ხ{ოლო} ამას ზ{ედ}ა ნოჲ გიხარინ ' რ{ამეთოჲ} სოჴლნი '	
6	ოჴკეთოჴრნი დაგემორჩილები-	დაგემორჩილებიან + თქვენ ABCDE
7	ან ' ა{რამე}დ ამას ზ{ედ}ა : გიხაროდენ '	
8	რ{ამეთოჲ} სახელები თქოჴენი . [დაი](წ)ერა :	აღწერილ არს C
9	ცათა შინა.	
10,21	<რ>[ი]მ	section 118
10	მას ჟამსა შინა ' იხარებდ[ა] <<ი{ესო}ჲ>> სოჴლი-	იესოჲ effacé intentionalement?
11	ლითა წ{მი}დითა ი{ესო}ჲ . და თქ{ოჲ}ა აღგიარ-	canon 5 იესუ სულითა წმიდითა ABCDE, იესუ სულითა HIK, სულითა წმიდითა იესუ FG; აგიარებ CE
12	ებ შენ ' მამარ ' ო{ჴფალ}ო ' ცისა ' და ქ{ოჲე}ყ{ა}-	
13	ნისარ რ{ამეთოჲ} დაჰფარე ესე ბრძენთ-	
14	გ{ა}ნ ' და მეცნიერთა ' და გამოოჴც-	

15	[ხადე ესე] <ჩწვლთა> : ჰე, მამ!ა!ო : რ{ამეთოუ} ეს-	ჩწვლთა + ერმათა ABCDE FG?
16*	<რეთ სათნო იყო შენ წინაშე.>	
17*-31*		
10,22	<და მიექცა მოწაფეთა და ჰრქ[ოუ]ა ყ[ოველ]ივე მომეცა მე მამისა ჩემისა მიერ , და არა ვინ იცის, ვინ არს მამად გარნა ძემან , და არცა ვინ იცის , ვინ არს ძმ გარნა მამამან , და ვისა ოუნდეს ძესა გამოცხადების , გამოოცხადოს .>	section 119, canon 3
10,23	<და მიექცა მოწაფეთა მისთა თუსაგ{ა}ნ და ჰრქ[ოუ]ა ' ნეტარ არიან თოვალნი რ{ომელ}ნი ხედვენ , რ{ომე}ლსა თქ[ოუენ] ხედავთ და ესმის რ{ომელ}ი თქ[ოუენ] გესმის .>	section 120, canon 5
10,24	<ხ{ოლო} გეტყუ თქ[ოუენ] რ{ამეთოუ} მრავალთა წ{ინა}წ{არმეტ}ყ[ოუენ]ლთა და მეფეთა ოუნდა ხილვად რ{ომე}ლსა თქ[ოუენ] ხედავთ და ვერ იხილეს , და სმენად რ{ომელ}ი თქ[ოუენ] გესმის და ვერ ესმა>	
10,25	<და აჰა ესერა ' შჯოვლისმეცნიერი>	section 121, canon 2
000A-v	5633	
1	ვინმე ' აღდგა ' გამოსცდიდა მ{ა}ს	აღდგა + და CFG; გამოჰსცდიდა D; იესუს HIK
2	და ეტყოდა ' მოძღოლარ : რად	
3	ვქმნე რ{ათ}ა ცხოვრებად საოუკუნოდ	
10,26	4 დავიმკვდრო ' ხ{ოლო} თავადმან ჰ{რ}ქ[ოუ]ა 5 მას ' შჯოვლსა გ{ითა}რ წერილ არს : გ{ითა}რ 6 აღმოიკითხი :	დავიმარხო FG! რწელსა C აღმოიკითხავ HIK
10,27	7 [ხ{ოლო}] მან ჰ{რ}ქ[ოუ]ა : ' შეიყოუარო ' ო{უფალ}ი ღ{მერთ}ი შენი 8 ყ[ოუ]ლითა ' გოვლითა ' შენითა ' და ყ[ოუ]ლი- 9 თა სოვლითა ' შენითა ' და ყ[ოუ]ლითა 10 ძალითა ' შენითა ' და ყ[ოუ]ლითა გონე- 11 ბითა ' შენითა : და მოყოლასი შ{ე}ნი	
10,28	12 გ{ითარც}ა თავი თუხი . ჰ{რ}ქ[ოუ]ა მას ი{ესო}ვ მართლ 13 მომიგე ' მაგას იქმოდე : და სცხონ!დე!	ჰსცხოვნდე D
10,29	<რ{ებ}> 14 [ხ{ოლო}] მას ოუნდა ' განმართლებად თა- <ი> 15 ვი თუხი : [და ჰრქოუა ი{ესო}ს : და ვინ ა]- 16* <რს მოყოლას ჩემდა?> 17*-31*	section 122 თავი თუხი განმართლებად C canon 10 იესუს < C
292-Br	5633	
12,7	<არამედ თმანიცა თავისა თქოვნისანი ყოველნი განრაცხიდ არიან.> 1 [ნ]ოვოუკოუე ' გეშინინ ' რ{ამეთოუ} მრავალ- ნუ F; რამეთუ < C 2 [თ]ა სირთა ' ოვმჯობეს ხართ :	

12,8	3 <ხ{ოლო} გ>[ეტ]ჟუ თქ{ოვე}ნ : ყ{ოველმა}ნ რ{ომელმა}ნ აღ<<მ>>იაროს ' ჩემდა	აღმიაროს: მ effacé intentionalement (cp. Mt. 10,32); აღიაროს ABCDEFGHIKQ
	4 [მ]ომართ ' წ{ინაშ]ე კაცთა : ძემანცა :	ჩემდამო C
	5 [კ]აცისამან ' აღიაროს იგი ' წ{ინაშ]ე ან-	
	6 გელოზთა ღ{მრ}თისათა :	
12,9	7 <დ>[ა] რ{ომელმა}ნ ოვეარ-მეოს მე : წ{ინაშ]ე კაცთა :	
	8 [ო]ვეარ-ყონ იგიცა : წ{ინაშ]ე ანგელოზ-	უვარ-ყონ ABE, უვარ-ვეყონ D, უვარ-ვეო CG, უვარ-ყოს F; უვარ იქმნეს HIKQ
	9 [თ]ა ღ{მრ}თისათა :--	
12,10	10 <და ყ{ოველმა}ნ> [რ{ომელმა}ნ თქოვას ' სიტყოვად ძისა მი]-	ძისა მიმართ კაცისა ABFGHIKQ, ძისათვს კაცისა CDE
292-Av	1=11 <მ>ართ კაცისა ' მიეტვეოს მას :	მიეტვეოს E, მიეტვეოს ABCDEFGHIKQ
	2=12 <ხ{ოლო}> [ხ]ოვლისა ' წ{მი}დისა ' მგმობარსა :	
	3=13 <ა>[რ]ა მიეტვეოს :	მიეტვეოს EQ, მიეტვეოს ABCDGHIK, მიეტვე [!] F
12,11	4=14 <და> ოდეს შეგიყვან!ნენ თქ{ოვე}ნ : შესაკრე-	
	5=15 <ბე>[ლ]თა ' წ{ინაშ]ე <<და>> : მთავართა : და ჰ-	წინაშე და ABCDEG, წინაშე F, და წინაშე KQ, და HI; effacé intentionalement
	6=16 <ელ>მწიფეთა : ნოვ ჰზროვნავთ : ვ{ითა}რ	ზრუნავთ CGHIQ
	7=17 <ან>ოვ რად : სიტყოვად მიოვგოთ :	
12,12	8=18 <ან>ოვ რად ' პრქოვათ : რ{ამეთოვ} სოვლმან რად-იგი FG; ვოქუათ C, სოქუათ BEFGHIKQ, ჰსოქუათ AD	
	9=19 <წ{მიდამა}ნ> [გ]ასწაოს თქ{ოვე}ნ ' მას ჟამსა სული წმიდად გასწავებდეს C; შ{ი}ნა გასწაოს AEEFGHIKQ, გასწავოს BD	
	10=20 <რა>დ-იგი : სოქოვათ :	ჰსოქუათ D
12,13	11=21 <პრქ{ოვ}ა> [ვ]ინმე მას : მის ერისა_გან_მან :	
	12=22 <მ>[ო]ძლოვარ ' არქოვ ' ძმასა ჩემსა :	
	13=23 <რ{ადთ}ა> [გ]ანმეყოს : სამკუდრებელსა :	
24*-31*		
12,14	<ხ{ოლო} თავადმან პრქ{ოვ}ა მას კაცო , ვინ დამადგინა მე მსაჯოვლად და>	
12,15	<განმყოფელად თქოვენდა და ეტყოდა <მათ ეკრძალენით და დაიცვენით თავნი თქ{ოვე}ნნი ყ{ოვე}ლისაგ{ა}ნ ანგაპრებისა , რ{ამეთოვ} არა ნამეტნავისაგ{ა}ნ ვისამე არნ ცხორებად მისი ნაყოფთა მისთაგ{ა}ნ>	

12,16

1 [ღ]ა ეტყოდა მათ ' იგავსაცა ' და

2 პრქ[ოვ]ა მათ : კაცისად : ვისიმე მ<დ>-

3 იდრისად ' ნაყოფიერ იყო . ა[გა]-

მათ < C; ვისიმე GK

მდიდრისად < DEFG?

12,17

4 რაკი ' | და გა[ნ]იზრახვიდა ' [გოვლ]-

განიზრახა C

5 სა [თ]კსსა ' და თქ[ოვ]ა ' რამე ვყო

გუელსა + შინა HIKQ

<რ[ამეთოვ]>

6* <არა მაქოვს სადა შევიკრიბო>

12,18

7* <ნაყოფი ჩემი | და თქ[ოვ]ა ესე>

8* <ვეყო დავარდუნე საოუნჯენი>

9* <ჩემნი და ოვფროდსნი აღვა>-

10* <შენნე და შევიკრიბო მოუნ>

292-Ar

12,19

1=11 [ქ<[ოველ]ი კეთილი ჩემი | და ვპ[რ]>[ქ]<[ოვ]ა
სოვლ>-ყოველი კეთილი ჩემი FG; ყო-
ველი ნაყოფი და კეთილი ჩემი

HIKQ, ყოველი ნაყოფი ჩემი და

კეთილი ჩემი ABCDE; ვრქუა C

გაქუნს C

მრავალი ABDEFGHIKQ,

ყოველი C; დაუნჯებული < DE

წელთა GHIKQ

ჭამე + და GHIKQ

2=12 სა ჩემსა ' სოვლო გაქოვს : მრა-

3=13 ვალი კეთილი ' დაოუნჯებოვლი

4=14 მრავალთა წელთად : განის[ო]<ვ>-

5=15 ენე ' ჭამე ' სოვ და იხარებდი [:]

12,20

6=16 პრქ[ოვ]ა მას ღ[მერთმა]ნ ' ოვგოუნოვრო ' ამ<ას>

7=17 ღამესა ' მიგიღონ ' სოვლი შე[ნ]<ი>

მიგიღო G

8=18 შენგან რ[ომე]ლ-ეგე მოიძადაე ვ[ი]<სა>

რომელ-ეგე ABDE, რომელი-ეგე

C, რომელ FG; ეგე, რომელ HIKQ

12,21

9=19 იყოს . | ეგრეცა რ[ომელ]ი იოუნჯებდეს <თა>-

10=20 ვისა თვისისა[თვს :] და არა ღ[მრ]თი[ს]<ა>

თავისა თვისისათვს ADE, თავისა

თვისისა BCFGHIKQ; რა D

მიერ HIKQ

section 120

იესუ < CDE

canon 9

11=21 მიმართ ' გ[ა]ნმდიდრდებოდ[ი]<ს :>

12,22 რკ

12=22 და პრქ[ოვ]ა ი[ესო]ვ მოწაფეთა თვსთ[ა]

თ

13=23 ამისთვს : გეტყვ თქ[ოვე]ნ : ნოვ [ჰ]რ[ო]<უნ>-

ამისთვს ABCDEFGHIKQ, ამენ

C; ზრუნავთ CFQ

14=24 ავთ ' სოვლისა ' თქ[ოვე]ნისათვს [რ]<ად>

თქვენისათვს C, თქვენისა

ABDEFGHIKQ

15*=25* <შჰამოთ, და ნოვცა გორცთა თქოვენთა, რად
შეიმოსოთ.>

26*-31*

II. Les feuillets de garde des mss. **961** et **303** descendent d'un manuscrit en minuscules ecclésiastiques (graphie nouskhouri) , probablement du 11e ou 12e siècle, qui comprenait 23 lignes par page disposées sur deux colonnes.

Dans 961, un seul bifolium (tourné de 90 degrés) a été attaché comme garde arrière, avec 22 (des 23) lignes des quatre colonnes survivant (une quantité négligeable de lettres a été coupée aux bords). Entre les deux pages du bifolium (numérotées 000-A et 000-B ci-dessus), qui comprennent Lc. 13,18-25 et 16,13-25, un ensemble d'approximativement 12 pages (3 bifolia) manque.

Dans 303, deux bifolia ont été attachés de la même façon en devant et arrière. Tous les deux ont été collés à la reliure de sorte qu'il est impossible de lire leur verso. Comme le manuscrit 303 est un peu moins large (22 × 15 cm) que le no. 961, une colonne entière a été coupée en les attachant. Les parties visibles des pages des deux feuillets, qui sont numérotés 000-A / 000-B et 290-A / 290-B ci-dessus, comprennent Lc. 20,14-20; 20,31-36; 21,21-28; 21,37-22,4.

Le manuscrit représente encore l'orthographe classique pour le groupe - უე- (pas -უზ-): Lc 16, 15; 16, 20; 20, 35. Un cas de -უ- pour -ო-: აღუძნდა en lieu de აღორძნდა, Lc 13, 19. Le type de texte est celui de la vulgate Athonite (HIKQ), cp. რქად = HIKQ dans Lc 16,17 vs. მოხატული ABDE, გამოხატული FG, სასწაული C, ou განანქროს = CHIKQ vs. განაქროს ABDE, განაქარვოს FG dans Lc 20, 18. Un cas remarquable est la variante საკიდურისა Lc 20, 17 qui ne s'accorde qu'avec B, s'opposant à საკიდურთა ACDEFG et კიდეთა HIKQ; influence de Mk. 12,10 ?

La transcription suivante contraste les variantes les plus indicatives des manuscrits de la protovulgate (A = Opiza, B = Tbeti, D = Žruči, E = Parxali) avec ses successeurs (F = Urbnisi et G = Palestine), de la rédaction d'Adiši (C), de la vulgate Athonite (H = Vani, I = Ejmiacin, K = Gelati et Q = Jérusalem 49) et, ou possible, de la rédaction Khanmeti (X). Les nombres des sections d'Ammonios, des canons d'Eusèbe et d'autres références numériques (en rubrique) sont indiqués tels quels. Les accolades { } désignent abréviations restituées, les crochets < > parties manquantes, les crochets [] parties guère lisibles.

000-Bra	961	
Lc 13,18	<და იტყოდა რასა გამსგავსო>	
1	ს{ა}ს{უ}ფ{ე}[ვ{ე}ლი ღ{მრთისა}ი და]	
2	ვისა [მსგავს ა]რს	
13,19		
3	იგი : მსგავს არს	
4	იგი მარცუალსა	
5	მდოგვს{ა}სა . რ{ომელ}ი მო-	
6	ილო კ{ა}ცმ{ა}ნ . და დას-	
7	თესა იგი მტილსა-	მტილსასა sic! მტილსა rel.
8	სა თესსა . და აღუ-	და < I; აღუძნდა sic! აღორძნდა rel., < I
9	რძნდა და იქმნა	
10	იგი ხე დიდ . და მფრი-	დიდ < C
11	ნველთა ცისათა	
12	დაიმკუდრეს რტ-	
13	ოთა მისთა :	
13,20	რზ	section 168
14	მერმე კ{უა}ლ{ა}დ თქ{უ}ა .	

	$\overline{5}$		canon 5
13,21	15	რასა გამსგავსო	
	16	ხ{ა}ხ{უ}ფ{ე}გ{ე}ლი ღ{მრთისა}ღ : გამ-	მსგავს + არს ABCDE; გამსგავსო FGHIKQ
	17	სგავსო იგი ცომსა .	იგი < C
	18	რ{ომელ}ი მოიღო დედა-	
	19	კ{ა}ცმ{ა}ნ . და შეჰრთო	
	20	იგი ფქვილსა . სა-	
	21	მსა საწყაულსა	
	22	ვ{იდრ}ემდე აღაფუენ-	
	23	ოს ყ{ოვე}ლი :	
000-Brb		961	
13,22	<რდთ>		section 169
	1	[ღ]<ა მიმოვიდოდა>	
	$\overline{8}$		canon 2
	2	[ქ]<აღაქებსა და და>-	
	3	ბნებსა [: და ასწა]-	და ასწავებდა << D
	4	ვებდა . და წარი-	წარეგზავნებოდა G
	5	გზავნებ{ო}და ი{ერესალ}ჴმ]<დ :>	
13,23	: წთ :		reference 59
	რო		section 170
	6	და ჰ{რ}ქ{უ}ა ვინმე [მ]-	
	7	ას . ო{სფალ}ო უკ{უე}თუ მც<ი>-	
	8	რედ არიან ცხ[ო]-	არიან ABCDEFGHIK, არიანა Q
	9	რებ{უ}ლნი : ხ{ოლო} თ{ა}ვ{ა}დ-	
13,24			
	10	მ{ა}ნ ჰ{რ}ქ{უ}ა მ{ა}თ : [იდ]-	
	11	უაწეთ შესლუ<ად>	სლუად DE
	12	იწრომსა მისგ{ა}ნ	
	13	კარისა . ხ{ოლო} გეტყ[უ]	
	14	თქ{უე}ნ მრ{ა}ვ{ა}ლნი ე-	
	15	ძიებდენ [შესლუად]	სლუად DE
	16	და ვერ [უძლო]<ნ .>	
13,25	როა		section 171
	17	ვინათგ{ა}ნ აღდგ<ეს>	
	$\overline{5}$		canon 5
	18	სახლისა [ო<სფალ>ი დ]<ა>	
	19	დაჰკზას კარ<ი>	
	20	და გარეშე სდგ[ე]<თ>	ჰსდგეთ D
	21	და იწყოთ რეკ<ად>	
	22	კარსა . და ეტ[ყ]<ო>-	
	23	[დით] . ო{სფალ}ო ო{სფალ}ო გ{ა}[ნ]<გუ>-	განმიდე BDE, განგულე ACFGHIKQ
000-Ava		961	
	1	<დე ჩ{უე}ნ .>	
	2	<მ>[[ოგიგოს და გრქუას]] თქ{უ}ენ .	

13,26	3	<ა>[[რა გიცნი თქ{უ}ენ]] ვინა-	
	4	<ნ>[[ი ხართ]] მ{ა}შ{ი}ნ იწ-	
	5	<ყ>[ოთ სიტ]ყ{უა}დ . გჭამ-	
	6	<დ>[ი]თ წ{ინაშ}ე შ{ე}ნსა . და	
	7	[ე]სუემდით . და	
	8	[უ]ბანთა ჩ{უე}ნთა	
	9	<ზ>[ედ]ა გუასწავებდ :	
	13,27		
	10	<დ>ა გრქ{უ}ას . არა	
	11	<გ>[ი]ცნი ვინანი ხ{ა}რთ	
	12	<გ>[[{ა}ნ]მეშორენით ჩ{ე}მ-	
	13	<გ>[[{ა}ნ] ყ[ოველ]ნი მოქმედნი	
13,28	14	[უ]შჯ{უ}ლ{ოე}ბის{ა}ნი მუნ	უშჯულოებისანი AFGHIKQ, სიცრუისანი C, სიცრუისანი BDE
	15	<ი>ყოს ტირილი და	
	16	[დ]რჭენად კბილთ{ა}დ :	
	17	<რ{ა}>[უ{ამ}]ს იხილთ აბ-	
	18	<რ>[აჰამი .] ისაკი .	აბრაამი C
	19	<დ>[ა] იაკობი . და ყ[ოველ]ნი	
	20	<წ{ინა}>[წ{არ}მ{ეტყუე}ლ]ნი .	
	21	ს{ა}ს{უ}ფ{ე}ვ{ე}ლ-	
	22	<სა დ>[[მრ}თი]ს{ა}სა . და თქ{უე}ნ	
	23	<გ{ა}ნს>[ხ]მუღნი გა-	
13,29			
	23	<რეშე> . და მოვი-	გარე C
000-Avb			961
13,30	1	<დოდიან მზისა აღ>-	
	2	მოსავა<ლ>ით და	
	3	მზისა დასავალით .	
		დასავალით + და F	
	4	ჩრდილოდ და სამ-	
	5	ხრით . და ინაჴ-იდ-	
	6	გმიდენ სასუფე-	
	7	ველსა ღ{მრ}თის{ა}სა :	
	რ ^ო გ		section 183
	8	და აჰა ესერა არ-	
	ბ ^ო		canon 2
	9	იან უკ{უა}ნ{ა}დსკნელნი .	
	10	რ{ომელ}ნი ივენენ პ{ირვე}ლ .	რომელ C
13,31	11	და არიან პ{ირვე}ლნი რ{ომელ}ნი	
	12	ივენეთ უკ{უა}ნ{ა}დსკნ{ე}ლ :	ივენეთ sic; sine par. reference 40
	: ბ ^ო :		section 184
	რ ^ო დ		
	13	მას დღესა შ{ინ}ა . მო-ვი-	
	ო ^ო		canon 10

14	ნმე-ვიდეს იქ(სო)გისა .	-უკდეს ABCDE, -ვიდეს FGHIKQ; იესოჲს ABCDE, იესოგისა FGHKQ
15	ფ{ა}რ{ი}ს{ე}ვ{ე}ლნი და ეტყ-	
16	ოდეს მას . გ{ა}ნკედ	
17	და წარვედ ამიერ .	
18	რ{ამეთუ} ჰეროდე გეძი-	ეროდე C
19	ებს შ{ე}ნ მოკლავდ .	
13,32		
20	ხ{ოლო} თ{ა}ვ{ა}დმ{ა}ნ მიუგო	
21	და პ{რ}ქ{უ}ა მ{ა}თ . მივე-	
22	დით და არქუთ	არქუთ ABCFGHIKQ, უთხართ DE
23	მელსა მას . აჰა <ესერა, განვასხამ ეშმაკთა და კურნებათა აღვასრულებ დღეს და ხვალე, და ზეგე აღვესრულები.>	
000-Bva	961	
16,13	<არავის მონასა ჰელ-ეწიფების ორთა უფალთა მონებად: ანუ ერთი იგი მოიძულოს და ერთი შეიყუაროს, და ანუ>	
1	<ერთისად თავს-იდვას>	
2	და ერთი შეურაც-	
3	ხ-ყოს . ვერ ჰელ-	შეუძლოთ C
4	-ეწიფების ღ{მრ}თისა	
5	მონებად . და მა-	
6	მონავსა . :	მამონასა BDE section 192
16,14	რუბ	
7	ესმოდა ესე ყ{ოველ}ი ფა-	ვითარცა + ესმა C; ყოველთა + მათ ფარისეველთა C canon 10
8	რისეველთა_ცა რ{ამეთუ}	
9	ვეცხლის მოყ{უა}რე	
10	ივენეს . და შეურა-	და < C
11	ცხ-ჰყოფდეს მას :	-ჰყოფეს H; განკიცხეს იგი C
16,15		
12	და ეტყოდა მ{ა}თ . თ-	ჰრქუა C
13	ქუენ ხარო რ{ომელ}ნი	
14	გ{ა}ნიმართლებო	
15	თავთა თჳსთა	თავთა თქუენთა C
16	წ{ინაშე} კ{ა}ცთა . ხ{ოლო} ღ{მერთმა}ნ იც-	
17	ნის გ{უ}ლნი თქ{უე}ნნი რ{ამეთუ}	უწყნის C
18	კ{ა}ცთა შ{ორი}ს მაღალი	რომელი წინაშე კაცთა მაღლოვ არს C პილწ არს C
19	საძაგელ არს	
20	წ{ინაშე} ღ{მრ}თისა :	
16,16	რუბ	section 193
21	რ{ამეთუ} შჯული და წ{ინა}წ{არმეტ}ყ{უე}ლ-	რამეთუ < ABCDE; შჯული + იგი C canon 5
	ჟ	

22	ნი . ვ{იდრ}ე იოვ{ა}ნესად-	ვიდრე იოვანესამდე ABDEFGHIKQ; იოვანესამდე corr. ex იოვანესითგანი C
23	მდე . მ{იე}რიოთგ{ა}ნ სა-	
000-Bvb	961	
1	<ს{უ}ფ{ე}ვ{ე}ლი ღ{მრ}თის{ა}ღ ეხა>-	ეოგელივე CHIKQ; ეოგელი
2	რების . და ყ{ოველ}ივე <მი>-	ვინმე ABDEFG; მისა მიმართ ABDEFGHIKQ, მას C
3	სა მიმართ იძუ[ლ]<ების :>	იძულების DE, იიძულების AB, ხიიძულების X; ჰმძღავრობს C. section 194
16,17	რჟდ	ხოლო + უადვილეს C canon 5
4	ოჯადვილეს არს <ცი>-	ცისა და ქუეყანისა ABCDEFGHIK
5	სა[ღ] და ქ{უე}ყ{ა}ნისაღ წ<არ>-	ვიდრე + არა C შჯულისაგან C, შჯულისაგანი ABDEFG; შჯულისა HIQ, სჯულისა K
6	სღვად . ვ{იდრ}ელა <შჯ>-	რქაჲ HIKQ; მოტაცებული A, მოხატული BDE, გამოხატული FG, სასწაული C
7	ულისა ერთი <რქ>-	section 195
8	აღ დაგრდომ[ა]<დ :>	canon 2
16,18	რჟე	შეირთოს სხუად ABDE, სხუად შეირთოს CFGHIKQ მან < C; იმრუშოს C
9	ყ{ოველმა}ნ რ{ომელმა}ნ გ{ა}ნუტეოს <ცო>-	ქმრისაგან < C მან C
10	ღ	იმრუშოს C référénc 79 section 196
11	ლი თვისი [.] და [ს]<ხ{უა}ღ>	კაც + ერთ C canon 10
12	შეირთოს მ{ა}ნ იმ<რუ>-	მდიდარ C
13	შა . და რ{ომელმა}ნ განტე[კ]<ე>-	ზეეზითა C
14	ბული ქმრისა<გ{ა}ნ>	დღითი < C
15	შეირთოს[.] მა[ნ]<ცა>	დღე HIKQ, დღჳ F, დღედ ABDG, < E; მარადის C
16,19	დთ	
რჟვ		
16	კ{ა}ცი ვინმე იყო <მდი>-	
17	ო	
18	დარი და იმოსე<ბო>-	
19	და მოწეული<თა>	
20	და ბისონითა . <და>	
21	იხარებდა დ[ღი]<თი>	
22	დღე ბრწყინ[ვა]<ლედ .>	
16,20		
22	გლ{ა}ხ{ა}კი ვინმე [ი]<ყო>	და + გლახაკიცა C
23	ს[ახ]ელით ლა[ზ]<არე>	

000-Ara

961

- 1 <დ>ავრ[დომილი წ{ინაშე]ე
- 2 ბჰ[ეთა მისთა და]
- 3 [ქ]უეჟურებოდა .
- 16,21 4 [დ]ა გ{უ}ლი ეტყოდა
- 5 გ{ა}ნძღებად ნამუ-
- 6 [ს]რევისაგ{ა}ნ გარ-
- 7 [დ]ამოცვენებ{უ}ლისა
- 8 [ტ]აბლისაგ{ა}ნ მის მდ-
- 9 [ი]დრისა . ა{რამე}დ ძალ-
- 10 [ლ]ნიცა მოვიდო-
- 11 [დ]ეს . და ჰლოშნი-
- 12 [დ]ეს წყლულსა

დავრდომილი CHIQ, დავდომილი K, დავრდომილ ABDEFG; წინაშე] იდვა C, იყო ABDEFG; pas certain ბჰეთა + თანა C; და < C დამდიერებუელი C

გული < C; ეტყოდა] სწადინ C განძღობად ABC ნაბიჭვეისა მისგან ABCE, ნაბიჭვეისაგან D, ბიჭისაგან FG გარდმო- K; -ცვენებულისა D; რომელი გარდამოვარდის C მდიდრისადასა C

მოვიდოდეს და < C

წყლულსა მას მისსა XABFG HIK, წყლულებასა მას მისსა D, წყლულებათა მისთა E, ზუზდასა მისსა C

- 13 [მ]ას მისსა :
- 16,22 14 <და იე>ო სიკ{უ}დილი გლ{ა}ხა-
- 15 [კ]ისად მის და მიიჟ-
- 16 ვანა იგი ანგ{ე}ლ{ო}ზ-
- 17 [თ]აგ{ა}ნ წიაღთა
- 18 აბრაჰამისთა :
- 19 [მო]კუდა მდიდარი-
- 20 [ცა ი]გი . და დაეჟ-

და < ABDEFGQ; ვითარ მოკუდა გლახაკი იგი C

მიიქუეს იგი ანგელოზთა C

აბრაამისთა C მდიდარი C იგი < D

- 16,23 21 [ლა .] | და ჯ{ო}ჯ{ო}ხ{ე}თს შ{ინ}ა
- 22 [ა]ღიხილნა თუა-
- 23 ლნი თ{ვ}სნი . იყო

დაეფლა ჯოჯოხეთს შინა და F; ჯოჯოხეთით C

იყო რად] ვიდრე C

000-Arb

961

- 1 <რად იგი ტანჯვასა შ{ინ}ა>
- 2 [და იხილა აბრაჰ]-
- 3 ამი შორით . და ღა-
- 4 ზარე წიაღთა მისთა .
- 16,24 5 და მან კმა-ყო და
- 6 თქ{უ}ა . მ{ა}მ{ა}ო აბრაჰ{ა}მ .
- 7 შემიწე{ა}ლე მე . და მო-
- 8 ავლინე ღაზარე .
- 9 რ{ადთ}ა დააწოს მწუ-
- 10 ერვალი თითისა
- 11 მისისად წყალსა .

იგი < Q და < C; აბრაამი C შორით ACDEFHIK, შორით BG

აბრაამ C

მწუშრვალი HI; წყერი C

12	და გ{ა}ნმიგრილოს	განაგრილოს C
13	ენაჲ ჩემი . რ{ამეთუ} ვიტ-	ენასა ჩემსა C
14	ანჯები აღითა	ვიტანჯები + მე ABDEFGHIK; ვიარები C
15	ამით ც{ე}ცხლის{ა}თა .	მით F; აღსა მას შინა (< ცეცხლისათა) C
16,25	16 ხ{ოლო} აბრ{ა}ჰ{ა}მჰ{რ}ქ{უ}ა მას .	და პრქუა მას აბრაამ C
17	17 შვილო მოივსენე	
18	18 რ{ამეთუ} მიიღე კ{ე}თ{ი}ლი შ{ე}ნი .	შენი < C
19	19 ცხ{ო}რ{ე}ბასა შ{ე}ნსა .	
20	20 და ლაზარე ეგრ{ე}თ-	ეგრეთვე K; ეგრევე ABCDEFGHIQ
21	21 ვე მსგ{ა}ვს{ა}დ ბ{ო}რ{ო}ტი .	მსგავსად < C; ძური + იგი C
22	22 და აწ ესერა	და < C
23	23 აქა . ესე ნუგე-	აქა ესე FGHIQ, ესე აქა BCDE, ესე A
	<შინისცემულ არს, ხოლო შენ იტანჯები.>	

290-Aa

303

20,14	<ხოლო ვითარცა იხილეს იგი ქუეყანისმოქმედთა მათ,>	
1	[ზრა]ხვა-ყვეს უ-	ზრახვიდეს ACDE, ზრახვა-ყვეს BFGHIQ
2	[რთი]ერთას დ[ა]	და თქუეს << C
3	თქ{უ}ეს . ესე არს	
4	მკუდრი . მოვედ-	მოვედით და << C
5	ით და მოვეკლათ	
6	იგი . რ{ათა}ნ ჩ{უე}ნდა იყ-	
7	ოს სამკუდრებ{ე}ლი .	
20,15	8 და გ{ა}ნიყვანეს იგი	
9	გარეშე სავენა-	
10	კესა მას და მო-	
11	კლეს :	
12	აწ რად უყოს მ{ა}თ	
13	ო{კუფალმა}ნ სავენაცი-	
20,16	14 სამ{ა}ნ . მოვიდეს .	
15	და წარწემიდნეს	
16	ქ{უე}ყ{ა}ნის მოქმედნი	
17	იგი . და მისცეს გ-	
18	ენაჳი იგი სხ{უა}თა .	
19	ხ{ოლო} მ{ა}თ ესმა ესე და	მათ ვითარცა ესმა ესე C
20	თქ{უ}ეს . ნუ იყოფ-	
20,17	21 ინ . ხ{ოლო} თ{ა}ვ{ა}დმან	
22	22 [მიხე]და მ{ა}თ . და	მიხედა BCHIQ, მიჰხედა ADEFG
23	23 <ჰ{რ}ქ{უ}ა ვ{ითა}რ არს>	

290-Ab		303	
	<p>1 წერილი ესე . ღო-</p> <p>2 [დი რ{ომე}ლ] შეურაცხ-</p> <p>3 [ყვეს მა]შენებელ-</p> <p>4 თა . ი[გი იქ]მნა თ-</p> <p>5 ავ საკიდურისა :</p>		საკიდურისა B, საკიდურთა ACDEFG, კიდეთა HIKQ; cp. Mk. 12,10
20,18	<p>6 ე[ოველ]ი რ{ომელ}ი დაეცეს ღო-</p> <p>7 დსა მას ზ{ედ}ა . შეიმუ-</p> <p>8 სროს . და რ{ომე}ლსა ზ{ედ}ა</p> <p>9 დაეცეს . გ{ა}ნანქრი-</p>		განანქრიოს CHIKQ, განაქრიოს BDE, განიქრიოს A, განაქარვოს FG
20,19	<p>10 ოს იგი :</p> <p>11 და უნდა მდღ[ე]ლთ-</p> <p>5</p> <p>12 მ{ო}ძღ[უა]რთა მ{ა}თ . და</p> <p>13 მწიგნობართა . და-</p> <p>14 სხმად ჳელთა</p> <p>15 მ{ა}თთა მას ქ{ამ}სა შ{ინ}ა .</p> <p>16 და ეშინოდა ერი-</p> <p>17 სა მის რ{ამეთუ} გ{უ}ლის-ჳ-</p> <p>18 მა-ყვეს . ვ{ითარმე}დ მ{ა}თ-</p>		იგი < C section 242
20,20	<p>19 თ{ჳ}ს თქ{უ}ა იგ{ა}ვი ესე.</p> <p>20 და მზირ-უყვეს მას</p> <p>8</p> <p>21 და მიავლინეს მზი-</p> <p>22 რნი ორგ{უ}ლნი . რ{ომელ}ნი</p> <p>23 <მართლად იტყოდეს></p> <p><თავთა თჳსთა, რადთა პოვონ რადმე სიტყუად მის თანა და მისცენ იგი მთავრობასა და ჳელმწიფებასა მთავრისასა.></p>		référéncie 82 section 243 canon 2
20,21-20,30		manquant / couvert	
000-Aa		303	
		manquant	
000-Ab			
20,31	<p><და მოწყდეს უშვილონი.></p> <p>1 [და ეგრეთ]ვე ვ{იდრ}ე</p> <p>2 [მე]შვდელმდე და არა</p>		და < C; ეგრევე ABCDEFG, ეგრეთვე HIKQ; ვიდრე < ABCDEFG მეშვდელმდე HIKQ, შვდთა + მათ ABCDEFG

20,32	3	და[უშთა შვილი.] შქედგომა}დ	დაშთა BCFGHIK, დაუშთა ADEQ; და მათსა შემდგომად ACDE, შემდგომად მათსა BFG, შემდგომად მათ HIKQ ყოველთაღსა < ABCDEFG
	4	მათ ყ{ოვე}ლთ{აღ}სა მოკუ-	
	5	და დ{ე}დაკაციცა იგი :	
20,33	6	აწ უკუე აღდგო-	
	7	მასა მას მკუდარ-	
	8	თასა . ეისა მ{ა}თგ{ა}ნი-	
	9	სა იეოს ცოლ . რ{ამეთუ} შუ-	ცოლად C, ცოლ ABDEFHGIKQ
	10	ღთავე მ{ა}თ ესუა	
	11	იგი ცოლად	
20,34	12	მიუგო ი{ესო}კ და ჰ{რ}ქ{უ}ა	
	13	მ{ა}თ . ნაშობნი ამის	ნაშობნი + იგი D
	14	ს{ო}ფლის{ა}ნი იქორწი-	
	15	ნებიან და გ{ა}ნჰქ	
20,35	16	ორწინებენ . ს{ოლო} რ{ომელ}ნი-	
	17	-იგი ღირს იქმნენ	იქმნეს CD, იქმნეს ABE, იქმნენ FGHK, იქმნენ Q
	18	საუკ{უ}ნესა მ{ა}ს მიმო-	
	19	ხუეკად . დ[ა აღდ]-	მიმოხუეკად HI
	20	[გომასა] მ{ა}ს მკუ-	მას < ACDE
	21	[დრეთით . ა]რცა	
	22	[იქორწინებოლ]იან	იქორწინებოლიან CK, იქორწინებოლინ HIQ, იქორწინებიან ABEFG, იქორწინებინ D
	23	<არცა განჰქორწინებდენ>	განიქორწინებენ D

20,36-21,20 manquant / couvert

000-Ba	303		
21,21		<მაშინ რომელნი იყვნენ ჰურიასტანს, ივლტოდედ მთად; და რომელნი იყვნენ შორის მისა, განი>-	
	1	<ვლტოდედ . და რ{ომელ}ნი>	
	2	ველსა გარე იყვნენ ნუ	გარე < BCFGHIKQ
21,22	3	შევლენედ მუნ . [რ{ამეთუ}]	
	4	დ[ღენი ესენი არიან	დღენი + შურის-გებისა მისისანი ABDEFG, + შურის-გებისანი CHIKQ; ესენი DEFG, < C; ესე ABHIKQ
	5	რ{ადთ}ა აღესრულნენ	
	6	ყ{ოველ}ნი წერილნი.	
21,23	სნდ		section 254
	7	ს{ოლო} ვად მუცელ[ქუმ]უ-	მუცელქუმულთა ADEHIKQ, მუცელქმნულთა CFG, მიდგომილთა B

	$\overline{\delta}$		canon 2
8		ლთა . და რ{ოშელ}ნი აწო-	
9		ვ{ებდენ მათ} დღეთა შ{ინ}ა :	აწოვებდენ ADG, აწოვებდენ BCEFHlKQ section 255
	$\overline{\text{სნე}}$		
10		რ{ამეთუ} იყოს მ{ა}შ{ი}ნ ჭირი დიდი	
	$\overline{\delta}$		canon 3
11		ქ{უე}ყ{ა}ნ{ა}სა ზ{ედ}ა . და რისხ-	
12		ვაჲ ერსა მას ზ{ედ}ა :	მას ACDE, ამას BFGHIKQ; ზედა < C.
21,24	$\overline{\text{სნე}}$		section 256
13		და დაეცნენ პირითა	
	$\overline{\sigma}$		canon 10
14		მახვლისადთა . და	
15		წარიტყუენენ ყ{ოვე}ლ-	
16		თა მ{იე}რ წარმართთა	მიერ ABDEFGHIKQ, მიმართ C
17		და [ი{ერუსა}ლმში] დათრგუ-	
18		ნვილ იყოს წარმარ-	
19		თთაგ{ა}ნ [ვ{იდრე}შ]დე	
20		ადესრუდნენ ჟა-	
21		მნი წარმართთ{ა}ნი	
21,25	$\overline{\text{სნმ}}$		section 258
22		და იყოს ს{ა}სწ{აუ}ლი მზე-	
	$\overline{\delta}$		canon 2
23		[სა და მთოვარესა]	მზმსა EQ; + თანა F, + შინა HlKQ
000-Bb		303	
1		[და ვარსკულავ]-	
2		თა [და] ქ{უე}ყ{ა}ნ{ა}სა ზ{ედ}ა	და ქუეყანასა ზედა <<< C
3		შეკრებაჲ თესლე-	
4		ბისად გ{ა}ნკურვები-	
5		თა ოხრისადთა	ოხრისადთა + ვითარცა ABCDEFG
6		ზღვსაგ{ა}ნ და ძრვი-	
21,26			
7		სა . ს{უ}ლითა კ{ა}ცთადთა	კაცთადსა E
8		შიშისაგ{ა}ნ და მოღო-	
9		დებისა [მომავალ]-	მომავალისა CHlKQ; pas certain
10		[სა] ზ{ედ}ა ს{ო}ფელსა ამ-	
11		[ას რ{ამეთუ} ძალნი ცა]თანი	
12		შეიძრნენ.	
21,27	$\overline{\text{სნმ}}$		section 258
13		და მ{ა}შ{ი}ნ იხილონ ძე	ძე CHlK, ძმ ABDEFGQ
	$\overline{\delta}$		canon 2
14		კ{ა}ცისად მომავალი	
15		ღრუბ{ელ}თა ძა-	ღრუბელთა CHlKQ, ღრუბლითა ABDEFG; pas certain
16		ლითა . და დიდები-	
21,28			
17		თა მრავლითა . და	
18		[ვ{ითარც}ა] იწყოს ამან	

19	ე(ოველმა)ნ ყოფად აღიხი-	
20	ლენით თუაღნი	
21	და აღიპერენით თ-	
22	აგნი თქ(უე)ნნი რ(ამეთუ)	თაგნი თქუენნი ABDEFGHIKQ; ჰკლნი C
23	[მოწვენულ არს] <გამოჴსნად თქუენი.>	
21,29-36		manquant / couvert
290-Ba		303
21,37	<და იყოფოდა თავადი ტაძარსა მას შინა დღისი და ასწავებდა; ხოლო ღამე განვიდ>-	Lc 21,29-22,14 manquant dans C.
1	ის და იქცევინ მთა-	განვიდით E
2	სა მას რ(ამე)ლსა ჰ-	
3	რქჳან ჴეთისხილ-	ჰქჳან F
21,38		
4	თად . და ე(ოველმა)ნ ერმან	ყოველმან + მან G
5	აღიმსთჴს მისა .	
6	ტაძარსა მას შ(ინ)ა .	
7	სმენად სიტყუა-	
8	თა მისთა :	სიტყუათა + მათ DE référence 87 section 260
22,1	ჴზ ნდ	
9	და მოახლებ(უ)ლ იყო დ	canon 1
10	დღ(ე)ს(ა)სწ(აუ)ლი იგი უცო-	
11	მოებისად . რ(ამე)ლსა	
12	ჰრქჳან პასქად .	ჰქჳან E manquant! section 261
22,2		
22,3	ნდბ	
13	და შეუჴდა ეშმ(ა)კი დ	canon 1 რომელ D სკარიოტელ BFG
14	იუდას . რ(ამე)ლსა ე-	
15	რქუა ისკარიო-	
16	ტელ . და იყო იგი	
17	რიცხჴსაგ(ა)ნ ათ-	
18	ორმეტთაჴსა :	ათორმეტთა DEFG, ათორმეტთად B section 262
22,4	ნდბ	
19	და მივიდა ეზრა- დ	მივიდა] შევიდა + იგი ACDE canon 2
20	ხა მდღ(ე)ლთ-მ(ო)დღ(უა)რ-	
21	თა და მწიგნო[ბარ]-	
22	<თა და ერისა წინა>-	
23	<მდღ(უა)რთა გ(ითა)რმცა მისცა იგი მათ.>	
290-Bb		manquant

wn l ukas saxarebis fragmentebi erevnis matenadaranSi

iost giperti, bernar utie

re z i u m e

ბევრი ქართული ხელნაწერი ფურცელი აკინძულია, როგორც თავფურცელი, სომხურ ხელნაწერებში და დაცულია ერევანში, ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში, მესროპ მაშტოცის სახელობის მატენადარანში.

ბევრჯერ სხვადასხვა სომხურ ხელნაწერში მოიპოვება ქართული თავფურცლები, იმავე ქართული ხელნაწერიდან ამოღებული.

აქ პირველად არის გამოცემული ორი ასომთავრული ფურცელი მეთე საუკუნისა, დაცული № 5633 სომხურ ხელნაწერში, გამოცემას ერთვის პროტოვულგატას ხელნაწერების მეცნიერული აპარატი.

აქვე მდიდარი კრიტიკული აპარატით არის წარმოდგენილი თავფურცელი იმავე ქართული ხელნაწერისა, დაცული ორ სხვადასხვა სომხურ ხელნაწერში, № 303 და 961, აკინძული 1571 და 1577 წელს.